

Hoge commissaris te Djakarta (Hirschfeld) aan minister van Uniezaken en Overzeese Rijksdelen (Van Maarseveen), 20 april 1950

Voor Van Maarseveen, mede voor Drees en Stikker. Verslag Generale Staf 20 April.

'a. 19 April door NTOI eraan herinnerd dat nog geen uitsluitel verkregen omtrent resultaat besprekingen op hoog niveau nopens gebruik schepen varend onder Ned. vlag voor overvaart Apris troepen welke voor operationele doeleinden worden ingezet (commentaar: refereert mijn telegram 377. Vanzelfsprekend zou ik niet kunnen verwachten dat RIS van transport per KPM af zou zien. Ik moest alleen waarschuwen).

b. 19 April tevens door NTOI zijn onderhebben cdt'n erop gewezen dat bij landingen Apris troepen ex-TNI en opmars troepen in gebieden NIT strikt neutrale houding dient gehandhaafd, waarbij troepen onverwijd moeten geconsigneerd en opgesteld ter veiligstelling KNIL en KL en bescherming Ned. levens en belangen. Hierbij opgewezen dat eigenmachtig gewapend optreden KNIL eenheden tegen Apris einde kan betekenen van reorganisatie omdat RIS Reg. dan geen KNIL overneemt en Ned. legerleiding geen garantie meer kan geven.

c. Situatie Makassar stad:

1. Nog steeds onveranderd rustig. Door NTOI scherp protest aangetekend tegen officiële voorlichting radio Djakarta in avond 19 April als zouden ex-meelopers KNIL door Ned. officieren met behulp staatspolitie zijn ontwapend. Deze foutieve berichtgeving scheidt verwarring en beïnvloedt zeer ongunstige stemming KNIL-troepen in Indonesië. Zoals bekend is ontwapening en isolering uitsluitend door eigen troepen onder eigen officieren geschied.

2. In nacht 18 op 19 April door bijzondere politie Negara hinderlaag gelegd waarbij enige verdachte personen gevat. Buit vuurwapens, munitie en handgranaten. Voorts werd politiepost aan stadsrand licht beschoten.

3. Wellicht ten overvloede hierbij aangetekend dat ex-meelopers KNIL ontwapend en onder volledige controle eigen gezagsorganen blijven. Bij eigen troepen nog geen reacties op gemelde landing- en Djenepono opgemerkt.

4. Indruk NTOI dat troepen van garnizoen Makassar bij eventuele binnentrekken Apristroepen in hand zullen blijven. Rekening dient evenwel steeds gehouden met mogelijkheid optreden heethoofden en/of mogelijke provocaties van unitaristische of TNI zijde. Indruk blijft evenwel dat geen collectieve weerstand van KNIL tegen Apris. Echter blijft houding van in te brengen Apris bepalend voor rustig blijven KNIL in Z. Celebes.

5. Opvolger Azis thans Adj. onderofficier Apris, ex-KNIL, Pinaria. Deze Pinaria is geweest KNIL-sergeant die onlangs met Aziscie. overging naar Apris.

d. Binnengekomen bericht m.b.t. landingen Apris troepen:

1. Plaatselijke mil. cdt. Bonthain meldt nader omtrent bespreking met Aprisdelegatie aldaar waaronder Moh. Arif; Bonthain wordt in namiddag van 19 April of ochtend 20 April bezet door een peloton gelande troepen te legeren in politiekazerne. Cdt. 16de bat. inf. KNIL tevens Ned. o.cdt. Z. Celebes bij bespreking aanwezig en gaat met Apris delegatie naar Watampone via Sindjai aangezien Apris voornemens ook daar troepen legeren. Reactie eigen troepen te Bonthain volkomen rustig. Hierbij moet aangetekend dat detachement Bonthain sterk 1 cie. reeds voornemens was geheel overgaan naar Apris. Volgens evaluatie B 1 bericht was Kawilarang bij gelande troepen Djenepono aanwezig.

2. 19 April 18.30 uur nader bericht van plaatselijk mil. cdt. Bonthain dat Bonthain te 14.30 uur door 50 man Apris bezet. KNIL blijft in kampement geconsigneerd met verder opdracht bescherming Ned. levens en belangen. Contact door plaatselijk mil. cdt. in voorbereiding met Worang of Kawilarang. Op initiatief plaatselijk mil. cdt. Bonthain reden in loop 19 April mil. voertuigen aldaar met witte vlag welke voorbarige daad zonder voorkennis van NTOI en na

bekend worden door laatstgenoemde autoriteit dan ook snelstens verboden. Door NTOI maatregelen getroffen ter voorkoming voorvallen van soortgelijk strekking door andere Ned. troepen onder cdt. waarbij tevens door hem aan Ned. legerleiding verzocht te voorkomen dat radio nieuwsbericht lanceert in geest van 'alle Ned. mil. voertuigen rijden thans met witte vlag. Zulks zou terecht gemoederen troepen onder Ned. bevel nodeloos verhitten'. Aanleidend hiervan thans door Ned. legerleiding bepaald dat mil. voertuigen Z. Celebes voortaan tot nader order oranje of gele vlag zullen voeren.

e. Reacties en situaties buiten Makassar in gebied NIT:

1. Pres. OI ontving 19 April ex Ambon tgm. getekend door Ir. Manusa: 'Namens massabijeenkomst op 18 April waarbij aanwezig 9.000 mensen die 40.000 zielen vertegenwoordigen wordt bekend gemaakt dat eenheidsstaat niet acceptabel en verworpen en NIT in stand wensen te houden. Verzoeken NIT-Regering haar politiek zo duidelijk mogelijk funderen op federalistische grondslagen en standvastige houding tonen tegenover Djakarta en wanneer nodig de Rep. Ind. Timur proclameren. Wij staan krachtig achter Reg.'

2. Indrukken opgedaan n.a.v. bezoek Lt. Kol. Gijsberts aan Menado en Ambon: te Ambon stemming fel tegen bezoek Sukarno. Zie ook Hirschfeld 391 sub C. Niettegenstaande garantie veiligstelling Eur. levens en belangen Ambon werd aan Gijsberts verzocht evacuatie vrouwen en kinderen bewerkstelligen, i.v.m. precaire voedselsituatie bij eventuele blokkade. Vide tevens bijl. 3 Hirschfeld 405. I.v.m. e.e.a. door Kepala Daerah voedsel-gewassen laten planten hetgeen met enthousiasme door bevolking uitgevoerd ook in kampementen. Officieren en Eur. miln. staan volkomen buiten organisatie tot event. verzet. Desgevraagd werd door Ned. tr. o.cdt. Molukken Maj. Nanlohy, verklaard hij als KNIL-officier trouw aan officierseed en niet deelneemt aan event. verzet tegen inbreng Apris in OI weshalve hij door Ambonezen buiten organisatie event. verzet gehouden. Hij verklaarde tevens als Ambonees officier niet bij machte dit verzet te beletten.

Morotai geen moeilijkheden opgemerkt.

Menado stemming aanvankelijk weifelend en afwachtend terwijl enkelen direct geporteerd voor doorzetten. Uiteindelijk resultaat: wat Ambon doet doet Menado. Herinnerd wordt in dit verband aan gestelde over Menado in dezerz. voorgaande resumes. Dezerz. indruk dat dezelfde reacties als in Ambon, in Minahassa mogelijk maar minder waarschijnlijk. Het gaat aldaar voornamelijk om enkele felle kernen die in voorkomend geval voorbeeld Ambon zullen trachten volgen.

Kleine Sunda eilanden. Door NTOI aldaar (Bali) passieve, neutrale houding verwacht doch mogelijk verzet op Timor.

f. Reacties in gebieden buiten NIT.

O. Borneo. Stemming onder miln. onder Ned. bevel aldaar zeer gevoelig i.v.m. Makassaraffaire. Bericht van Ned. tr. ondercdt. O. Borneo dat 65 militn. achtergelaten Worangbat. 18 April te 18.00 uur vertrokken richting Makassar. Korvet Hang Tua in nacht 18 op 19 April of vroege ochtend 19 April te Balikpapan verwacht voor olielading. Ook (?) van milobsteam8 Balikpapan nog steeds belangstelling t.a.v. Makassar affaire vide volgend tgm: 'Corvette Hangtua expected Balikpapan tonight. Sailed today 17 April 16.00 hours on vessel Toba for Macassar. Included in cargo approximately 1.000 rifles in cases. Women and children plus guard and sick in hospital still at Balikpapan. 24 RIS police deserted this area with weapons which includes 10 submachineguns. These police originally came from Celebes and they have returned by prau to fight in Macassar. Situation here now normal and returning Bandjermasin on 20. Dolan sends.'

Overige gebieden geen nieuwe gezichtspunten.

g. milit. maatregelen RIS Reg.

1. Evaluatie B 2 bericht 19 April van Ned. tr. cdt. O. Java, codenaam voor operaties NIT-actie 'Kodok'. Gehele actie bestaat uit 10 fasen: eerste phase codenaam rendez vous. Op Celebes zullen landingen uitgevoerd op uiterste Zuidpunt, in nabijheid Makassar en nabij Pare Pare. Eigen waarneming: Waingapoe 19 April nog steeds met bat. Abdullah in haven Surabaia. Ook Kawilarang nog in Surabaia. Eigen waarneming: bij vertrek KPM-schip Kalianda 18 April met 800

man Apris aan boord was TNI muziekcorps aanwezig doch stemming troep was niet bepaald uitbundig.

2. Reeds enige malen werd door Ned. legerleiding met Min. Def. RIS contact opgenomen teneinde toestemming te verkrijgen voor aflossen ongewapende BB 25 te Makassar. Dit verzoek tot nog toe categorisch afgewezen.

h. Maatregelen Ned. legerleiding:

1. N.a.v. recente vernieling brug bij Enrekeng dezerz. 19 April aan NTOI opdracht gegeven geen troepen onder Ned. bevel inzetten ter bescherming verbindingen met Ned. posten om clashes met Apris troepen dan wel guerilla's te vermijden. Tevens verzocht dit mededelen aan Sukawati en aan terr. RIS cd. met verzoek deze verbindingen met de hun ter beschikking staande middelen veilig stellen.

2. Maatregelen t.a.v. gewezen meelopers KNIL:

a. wordt herinnerd aan Hirschfeld 405 sub B.

b. wordt tgm NTOI TC 247 A/Confi d.d. 19 April te 14.00 uur ter kennis gebracht (voor zover terzake dienende als Bijlage 1 aangehecht) waarop dezerz. heden 20 April ingestemd met in dat tgm ten 4de vervatte advies en zulks NROI geseind'.

Enige nagekomen telegrammen verder als bijlagen bij dit tgm. gevoegd.

Bijlage 1

1. Schifting ex-meelopers.

Categorie A: zij die zich avant 14 April terugmeldden.

Categorie B: zij die zich in loop 14 April terugmeldden na meegelopen te hebben onder bedreiging van wapengeweld.

Categorie C: zij die zich vrijwillig bij Azis aansloten en zich niet in loop 14 April of daarna hebben teruggemeld.

2. Voorlopige gegevens commissie van onderzoek.

I. Categorie A. rond 300 man

Categorie B 109 man.

Categorie C 9 man, waaronder 5 man nog steeds niet terug en 4 man teruggemeld 15 April 18.00 uur.

II. Onder categorie A sub I zijn inbegrepen rond 150 man Matuang in kampement die steeds in kampement verbleven doch alleen door Azis van wapens voorzien. Evenwel met oog op onderzoek ook dit personeel geconsigneerd en ontwapend hoewel niet strikt als meelopers te beschouwen.

3. In totaal 409 man behorend tot categorie a. en b. bevindt zich personeel van 1ste inf. bat., 4de Genie veldcie., techn. en verzorgingsdiensten. Door arrestatie kampementsbeeld thans te Makassar dusdanig dat onvoldoende personeel beschikbaar voor normale wachtdienst en patrouilledienst i.v.m. beveiliging Ned. levens en belangen, bouw transit behoevens afvloeiers ernstig vertraagd en sommige techn. zomede verzorgingsdiensten niet normaal kunnen functioneren.

4. Hier bovendien maatregelen genomen opdat ontwrichting diensten voorkomen. Dringend advies derhalve: strikt benodigd personeel voor wacht, bouwen, verzorgingsdiensten uit arrestgroep mogen putten. Hierbij geen uitzondering maken op basis categorieën aangezien zulks verwachtingen inzake strafafdoening kan wekken. Na dagelijkse diensten wordt personeel weer in arrest teruggevoerd. Verzoeken Uw instemming zo mogelijk op korte termijn.'

Bijlage 2

Confi NTOI/CLG persoonlijk.

1. Ter toelichting communiqué van Min. Def. RIS als bekendgesteld door radio Djakarta nieuws in kort 22.00 uur op 19 April en nieuwsuitzending heden 06.30 uur volgend commentaar:

- a. Apriscie Azis zich voor zover bekend niet onvoorwaardelijk overgegeven aan Maj. Pieters.
  - b. Apriscie Azis heeft nog steeds eigen post voor kampement staan.
  - c. Apris cie Azis heeft eigen wapening gehouden en slechts de op CPM tijdens coup buitgemaakte wapening teruggegeven aan Maj. Pieters.
  - d. Op compiesbureau Aziscie 3 CPM-officieren toegelaten die daar zetelen met eigen wacht voor deur.
2. Sein U nader als Aziscie nog verdere concessies doet'.

Bijlage

'Open. NTOI CGS. CS 5048.

Apris doende MS vreedzaam binnentrekken. Eerste echalon bestaande uit ex-guerillastrijders en CPM Sungguminassa waarbij kwartiermakers gelande troepen Djenepono. Hoofdmacht hedenmiddag verwacht. Zodra contact met betrokken Apris trc. volgt nader sein.'